

PEYGAMBERİMİZİN RİSÂLET ÖNCESİ GEÇİM DURUMU

Yrd.Doç.Dr. Ünal KILIÇ
Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prophet Muhammad's Way of Living Before Prophethood

On Monday, the twelfth day of Rabi al-Awwal in the Year of the Elephant, Aminah gave birth to Muhammad (puh). His father Abdullah was dead. Like many other women in Mecca, Aminah sent her son away from the city for his early years to the desert where he was more healthy. So he has passed early years in the desert. During his time in the desert, Muhammad played with children and together they used to take the sheep out to graze. While he was six years old he had lost his mother. He was then adopted by his grandfather, Abd al-Muttalib. Two years later Abd al-Muttalib died. Muhammad has lived together with his uncle Abu Talib. In this time Muhammad used to take the family's sheep to graze and trade with his uncle. When the Prophet Muhammad was twenty-five years old, he and Khadicah got married and he continued his commercial activities.

GİRİŞ

Cahiliye âdetlerine bulaşan ve bunu din telakki ederek yaşam biçimi olarak sürdürmeye çalışan Mekkelilerin yanı sıra, aynı toplumda yaşayan ancak cahiliye âdetlerinden pek çoğuna bulaşmayan insanlar da mevcuttu. Zulmün, küfrün, ahlaksızlığın ve cehaletin yaygın olduğu söz konusu toplumda, erdemli insanların da olduğu görülmektedir. Bu erdemli insanlar, hemşerilerinden pek çoğunun aksine kız çocuklarının diri diri gömülmesini tasvip etmiyorlar, putlara tapmadıkları gibi bu işi yapanları da yadırgıyorlardı. İnsanlarla muamelelerinde dürüst, ilkeli ve adil idiler. Söz konusu erdemli kişilerden bir kısmı dinî düşüncelerle böyle davranırken (mesela Hanifler¹ gibi) bir kısmı da sırf fitratlarındaki

¹ Hanifler hakkında özet mahiyetinde bir bilgi için bkz., Şaban Kuzgun, "Hanif", DİA, İstanbul 1997, XVI, 33-39; İbrahim Sarıçam, "Hz.Muhammed (sav)'in Peygamber Olarak Gönderildiği Dipnot devamı →

safiyet ve tabiatlarındaki doğru ve iyiye teveccüh sebebiyle cahiliye kötülüklerinden pek çoğundan uzak kalıyorlardı.

Kendisine peygamberlik görevi tevdi edilmeden önce Mekke toplumunda akrabaları ve diğer Mekkelilerle yaşamını sürdüren Hz.Muhammed'in doğumundan itibaren sıradan Mekkeliler gibi bir hayat sürdürdüğü anlaşılmaktadır.² Hz.Muhammed de cahiliye örf ve âdetlerinin yaşandığı Mekke toplumunda dünyaya gelmişti. Bununla birlikte o da pek çok erdemli kimse gibi bu dönemde revaç bulan çirkinliklerden uzak kalabilmiştir.

Hz.Muhammed'in risâletle görevlendirilmesine kadar geçen hayat çizgisinde dinî, siyasî, ekonomik veya daha başka sahalarda fevkaladeliklere, olağan dışılıklara rastlanılmamaktadır. Hz.Muhammed'in peygamberlikten önceki hayatındaki bu sıradanlık, olağanlık bugün olduğu gibi cahiliye Araplarından bazıları tarafından da onun risâletle görevlendirilmesinin yadırganmasına yol açmıştır.³ Gerek günümüzde pek çok kimse, gerekse cahiliye Araplarından bazıları'nın düşüncesine göre peygamber olacak şahsın peygamberlikten sonraki hayatı gibi daha öncesindeki yaşamı da olağanüstü olmalıydı. Onlara göre peygamberlik en zengin, en güçlü, en itibarlı; kısacası sıradan insanların ötesinde özelliklere sahip olan kimselerin hakkıydı. Oysa Allah (cc), peygamberleri sıradan insanlar içinden görevlendirmiştir.⁴ Dolayısıyla onların dertlerini, düşüncelerini, sevinç ve kederlerini anlayabilmesi için peygamberlerin de en azından peygamberlik öncesi sıradan insanlara benzer bir hayat sürdürmeleri, onların yaşam biçimlerini, dünya ve dinî hayatla ilgili düşüncelerini bilmeleri önem arz etmektedir. Bu sebeple de biz, Hz.Peygamber'in peygamberlikten önce, içerisinde yaşadığı toplumun pek çok ferdi gibi bir hayat tarzını sürdürdüğünü düşünürüz. Zira onun yaşadığı toplumda, zenginlerin yanında fakirler de vardı, zalimler kadar adaleti temine gayret gösterenler, kötü ahlaklı kimseler dışında ahlakî olarak övgüye değer bir durumda olanlar, yaratıcıyı unutup pek çok çeşit ve sayıda ilâhlar edinenler dışında tevhîdî bir inanışta olanlar da vardı. Hz.Muhammed (sav), doğumundan peygamber olarak görevlendirilmesine kadar geçen kırk yıllık zaman diliminde tabiatı gereği diğer bazı Mekkeliler gibi daha ziyade o günün insanları tarafından da nitelendirildiği şekilde emin ve iyi vasıflara sahip olarak yaşamış birisidir. Bu dönem içerisinde onun hayatına hakim olan sıradanlık özellikle onun geçiminde, maişetini temin noktasında daha net olarak görülmektedir. Öyle ki o, diğer bazı Mekkeliler gibi fakir diye nitelendirilebilecek bir tarzda yaşamını sürdürmüştür. Doğumundan itibaren içerisine düştüğü fakirlikten, gençliğine kadar kurtulamamıştır. Fakirlikten kurtularak kimseye muhtaç olmadan yaşamını sürdürebilmesi için gerekli imkanların

→ →

Ortam", Diyanet İlmî Dergi- Peygamberimiz Hz.Muhammed (Özel Sayı), Ankara 2000, s.31-32

² Hz.Muhammed'in risâlet öncesi yaşantısının sıra dışılıklardan uzak bir şekilde geçtiği hakkında geniş bir değerlendirme için bkz., Bünyamin Erul, "Hz.Peygamber'in Risâlet Öncesi Hayatına Farklı Bir Yaklaşım", Diyanet İlmî Dergi- Peygamberimiz Hz.Muhammed (Özel Sayı), Ankara 2000, s.33-66.

³ Erul'un ifadesiyle "Hz.Peygamber, kendisine risâlet verinceye kadar, öylesine tabii bir hayat sürmüştü ki, peygamberliğini ilan ettiğinde, müşriklerin: "O Zikr (Kur'an), aramızdan ona mı indirildi?" (Sa'd Suresi 38/8) şeklindeki itirazlarıyla karşılaşmıştı. Bkz., Hz.Peygamber'in Risâlet Öncesi..., s.59.

⁴ Bu durumu belirten ayetler için bkz., Kehf 18/110, İsrâ 17/93, Fussilet 41/6.

oluşturulması da yine onun diğer insanlar gibi çalışıp çabalamasıyla mümkün olmuştur. İleride peygamber olarak görevlendirilecek olması ona maddi geçim nokta-i nazarından sıra dışı veya normal olmayan bir ayrıcalık nedeni olmamıştır.

Biz bu makalede Hz.Muhammed'in risâlet öncesinde maddi geçimi itibarıyla o dönemdeki Mekkelilerden pek çoğu gibi aynı kaderi paylaştığını ortaya koymaya ve onun daha iyi bir geçim tarzını elde etmeye yönelik gayretleri hakkında bilgiler vermeye çalışacağız.

A-TİCARET HAYATINA ATILMASINA KADAR HZ.MUHAMMED (SAV)'İN GEÇİMİ

Bilindiği gibi Hz.Muhammed, Mekke'nin asaletiyle şöhrete ulaşmış Kureyş kabilesine mensup bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir.⁵ Söz konusu aile, asaletin üstünlüğünün aksine maddi olarak fakir denilebilecek bir durumdaydı.

Kabile içerisinde zenginliğiyle tanınan kimseler vardı, ancak Hz.Peygamber'in anne- babası evlendikleri esnada fakir idiler. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de de bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

“O (Allah), seni fakir bulup zenginleştirmedim mi?”⁶

Hz.Peygamber'in dedesi Abdulmuttalib ve daha sonraki dönemlerde de amcası Ebû Tâlib, Mekke reisliklerinde bulunmuşlar fakat, babası Abdullah bu tür imkanlar sağlayabilecek görevlerde bulunmamıştı, dolayısıyla da maddi bakımdan iyi durumda değildi.⁷ Esasen söz konusu görevler, sahibini zengin edecek niteliğe de sahip değillerdi, çünkü bu vazifelerin ifâsı için belli bir birikim ve harcamada bulunmak gerekmektedir. Bir başka ifadeyle bu görevleri ellerinde bulunduranlar, maddî kazanç elde etmek şöyle dursun, harcamada bulunmak zorunda idiler.

Durumu yukarıda anlatıldığı şekilde olan baba Abdullah'ın ölümü⁸ fakir ola-

⁵ Ebû Muhammed Abdülmelik İbn Hişam, es-Siretü'n-Nebeviyye, thk., Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Beyrut 1401/1980, I, 169-170; Mus'ab b. Abdillâh ez-Zübeyrî, Kitabu Nesebi Kureyş, thk., E.Levi Provençal, Kahire 1951, s.14 vd.; İbn Hazm, Cemheretü Ensâbi'l-Arab, thk., Abdüsselam Muhammed Hârûn, Kahire 1962, s.14-40. Hz Peygamberin babası gibi annesi de asil bir kabiledendi. Geniş bilgi için bkz., İbn Hişam, I, 169; Ebû Cafer Mahammed İbn Habîb, Kitabu'l-Muhabber, Beyrut trz., s.9.

⁶ Duhâ 93/8.

⁷ Watt'a göre “Hz.Muhammed'in kabilesi bir zamanlar Mekke'nin işlerinde söz sahibi idi; ancak, onun peygamberlik görevinden önceki yüzyılın ikinci yarısının ortalarında nüfuzu azalmıştı. Böylelikle Hz.Muhammed, artık daha zayıf ve yoksul bir topluluğun ileri gelen bir üyesi olmaktan daha fazla bir şey değildi. Kabile mensuplarının Suriye ticaretiyle ilişkileri devam etmekteyse de, Abdüşşems ve Mahzum'un geniş ölçüdeki ticarî faaliyetlerine onlar belki de katılmadılar veya en azından bu iştirakler önemsizdi.” W. Montgomery Watt, Hz.Muhammed Mekke'de, çev., M. Rami Ayas- Azmi Yüksel, Ankara 1986, s.39.

⁸ Babasının vefatı esnasında Hz.Muhammed'in doğmuş olduğu ve hatta 7, 18 veya 28 aylık çocuk olduğuna dair rivayetler de olmakla birlikte kabul edilen görüşe göre o henüz annesinin karınında iki aylık bir çocuktur. Bu konudaki tartışmalar için bkz., Ebu'l-Kasım Abdurrahman b. Abdullah es-Süheyli, er-Ravdu'l-Unuf, thk., Abdurrahman el-Vekil, yy., trz., II, 160; Ali b. Burhaneddin el-Halebî, es-Siretü'l-Halebiyye, Beyrut trz., I, 49-50, Ebu'l-A'lâ Mevdüdi, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz.Peygamberin Hayatı, çev., Ahmed Asrar, İstanbul 1985, II, 233 Kaynaklarda Abdullah'ın vefat ettiği 25 yaşlarında olduğu belirtilmektedir. Bkz., İbn Sa'd, I, 99; Nureddin

rak doğacak olan Hz.Muhammed'in aynı zamanda da yetim olarak dünyaya gelmesi anlamını taşıyordu.

Ailenin reisi olan Abdullah b. Abdulmuttalib öldüğünde karısı ve henüz doğmamış çocuğu için⁹ yüklü bir miras bırakamadı. Rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla Rasûlüllah'a babasından Ümmü Eymen adında bir cariye ile 5 deve, bir miktar koyun¹⁰, kölesi Şükrân¹¹ ve bunun Salih adındaki oğlu miras kalmıştır.¹²

Annesi Âmine'den ise Benî Ali mahallesinde, dünyaya geldikleri bir ev miras olarak kaldı.¹³ Hanımı Hatice daha Mekke'de iken vefat edince onun Safa ile Merve arasındaki evi ile bir miktar malı da Hz.Peygambere kaldı. Rasûlüllah bu mallarını Mekke'de bırakıp Medine'ye hicret edince Akil b. Ebî Tâlib, onun iki evine de el koyup onları satmış bulunuyordu.¹⁴

Görüldüğü kadarıyla Hz.Peygambere miras olarak önemli bir şey intikal etmedi. Hz.Muhammed'in annesi Âmine, kocasından kendisine kalan az bir mal ve yetim bir çocukla dul kaldı. Sahip olduğu mal varlığı, refah içerisinde yaşamak için yeterli değildi ancak, hayatlarını idame ettirebilecek orandaydı denilebilir.

Maddi imkanlar yetişme çağındaki çocukların hayatlarının şekillenmesi noktasında daha da önem arz etmektedir. Zengin bir ailenin çocuğu olmakla fakir bir ailenin çocuğu olmak arasında sürdürülecek hayatın konforu ve imkanları açısından farklılıklar olacağı kaçınılmazdır. Nitekim Hz.Peygamber daha çocukluğundan itibaren fakirlikle iç içe olmuştur.

→ →

Ali b. Abdillâh es-Semhûdî, Vefâu'l-Vefâ bi Ahbâri Dâri'l-Mustafâ, thk., Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Beyrut trz., III, 867.

⁹ Hz.Muhammed, Abdullah-Âmine çiftinin tek çocuğudur. Bkz., Ebû Abdillâh Muhammed İbn Sa'd, et-Tabakatü'l-Kübra, Beyrut trz., I, 98.

¹⁰ İbn Sa'd, I, 100; Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Mâverdi, Kitâbü'l-Ahkâmî's-Sultaniyye, Beyrut trz., s.171; İbn Kuteybe, Te'vîlu Muhtelefi'l-Hadis - Hadis Müdafası, çev., M. Hayri Kırbasoğlu, İstanbul 1989, s. 453.

¹¹ İbn Sa'd'ın belirttiğine göre bu köle Hz.Muhammed'e babasından miras kalmamıştır, Abdurrahman b. Avf'ın kölesi olan Şükrân'ı beğenen Hz.Muhammed, onu, sahibi olan Abdurrahman b. Avf'tan satın almıştır. Bkz., İbn Sa'd, III, 49.

¹² Mâverdi, s. 171. Mâverdi (s.171'de), Şükrân ve oğlunun da Hz.Peygamber'e kalan miraslar arasında olduğunu meçhul bir şige ile ifade etmektedir. Bazılarına göre Peygamberin babasına mirasçı olması kendisine vahiy gelmeden önce söz konusu olmuştur. İbn Kuteybe, Hadis Müdafası, s. 453. Sarıçam'a göre dedesi hayatta iken babası ölen Hz.Muhammed, dede yetimi olduğu için Arap örfü gereği babasından kalan az miktardaki mirastan da mahrum bırakılmıştır. Bkz., Hz.Muhammed ve Evrensel Mesajı, s.73. Annesinin Medine'de vefatı esnasında Hz.Muhammed'i Mekke'ye Ümmü Eymen'in getirdiği şeklindeki rivayetten hareketle babasından geride kalanların Hz.Muhammed'e intikal ettiği söylenebilir. Nitekim daha sonraki dönemlerde de Ümmü Eymen onun bakımı hususunda görev yapmış ve onun tarafından âzâd edilerek hürriyetine kavuşturulmuştur. Buradan hareketle Sarıçam'ın söylediğinin aksine babasının terekesine Hz.Muhammed'in varis olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte şunu da ifade etmek gerekir ki Sarıçam'ın da (Hz.Muhammed ve Evrensel Mesajı, s.73) belirttiği gibi, bu miras ona kalmış olsa bile, bu mal, onu zengin edebilecek miktarda değildi.

¹³ Mâverdi, s. 171.

¹⁴ Mâverdi, s. 171. Hz.Hatice'den Hz.Peygamber'e miras kalan ev, Hz.Muhammed'in hicretinden sonra, önce Akil b. Ebî Tâlib tarafından satılmış, daha sonraki dönemlerde ise Muaviye b. Ebî Süfyan bu evi satın alarak mescit olarak düzenlemiştir. Bkz., Muhammed b. Cerir et-Taberî, Tarihu'l-Ümem ve'l-Mülük, thk.,komisyon, Beyrut trz., II, 36; İbnü'l-Esir, el-Kâmil fi't-Tarih, yay., Carolus Johannes Tornberg, Beyrut 1399/1979, II, 40.

Dönemin geleneklerine göre yetiştirme çağındaki çocuklar çöle, süt annelere emanet edilerek gönderilirdi. Buralarda çocukların hem şehrin sıcak ve bunaltıcı havasından olumsuz yönde etkilenmemeleri, hem de şehre nazaran daha fasih olarak konuşulan Arapça'nın öğrenilmesi sağlanmış olurdu.¹⁵

Kurulan bir panayırdaki süt emzirmek için çocuk arayanlar ve buna mukabil süt anne arayan veliler buluşurlardı. Yapılan anlaşma neticesinde süt annelere verilen çocuklar belli bir dönem zarfında süt annenin yaşadığı yerde ikamet ederdi.

Yukarıdaki mülâhazalarla süt anneye verilmek üzere Benî Sa'd kabilesinden Hz.Halime'nin de iştirak ettiği panayıra annesi tarafından götürülen Hz.Muhammed, yetim ve fakir olması sebebiyle kârlı bir müşteri olmadığı düşüncesiyle başlangıçta süt anne adayları tarafından alınmak istenmemiştir. Uzun ve ümitsiz bir bekleyişin arkasından emsallerine nispetle daha az cazip olan, bu sebeple de müşterisiz kalan bir süt anne adayına Hz.Muhammed teslim edilmek zorunda kalmıştır.¹⁶

Hz.Peygamber'in yokluk ve sıkıntılarla başlayan hayatı uzun süre böylece devam etmiştir. 6 yaşlarına geldiğinde kendisine hem annelik hem de babalık yapan annesi Âmine'nin ölümüyle¹⁷ Peygamberimizin hayatı daha da bir zorlaşmıştır. Bundan sonra annesiz ve babasız kalmanın acısını dedesi Abdulmuttalib'in himayesinde ve sevgisinde dindirmeye çalışan Hz.Peygamber, dedesinin yanında iki yıl yaşamış¹⁸, 8 yaşlarına geldiğinde onun da ölümüyle¹⁹ bir kere daha yetim kalmıştır.

Abdulmuttalib ölmeden önce oğlu Ebû Tâlib'den torunu Muhammed (sav)'in bakımını üstlenmesini istemiştir.²⁰ Bu vasiyet gereği Ebû Tâlib, maddi imkanı iyi olmamasına²¹ rağmen yeğeni Muhammed'in bakımını üstlenmiş ve ona çocuklarından daha fazla ilgi göstermeye gayret etmiştir.²² Aslında Ebû Tâlib'in Hz.Muhammed'le ilgilenmesinin daha Abdulmuttalib hayatta iken gerçekleştiği de söylenebilir.²³ Zira maddi bakımdan zengin olmayan ve yaşı bir hayli ilerleyen

¹⁵ Süt anneye vermenin çocuğa kazandırdığı hususlar hakkında bkz., Süheylî, II, 167-168; Mehdi Razzakahullahu Ahmed, es-Siret'ün-Nebeviyye fî Davi'l-Masâdiri'l-Asliyye, Riyad 1412/1992, s.115-116. Hamidullah bu geleneğin günümüzde de devam ettiğini ifade etmektedir. Bkz., İslâm Peygamberi, çev., Salih Tuğ, İstanbul 1991, I, 39.

¹⁶ İbn Hişam, I, 173-176; İbn Sa'd, I, 110-112; Ebû'l-Fidâ İbn Kesir, es-Siret'ün-Nebeviyye, Beyrut trz., I, 112-115.

¹⁷ İbn Hişam, I, 179; İbn Sa'd, I, 116.

¹⁸ Dedesinin ona karşı sevgisi ve muamelesi hakkında bkz., İbn Sa'd, I, 118-119; İbn Kesir, Siret, I, 119-120. İbn Sa'd'a göre Hz.Muhammed'in dedesiyle birlikte kaldığı dönem içerisinde bakımını Ümmü Eymen yerine getirmiştir. Bkz., Tabakat, I, 118-119.

¹⁹ İbn İshak, s.68; İbn Hişam, I, 180; İbn Sa'd, I, 117; Taberî, II, 32.

²⁰ İbn İshak, s. 69; İbn Hişam, I, 193; Taberî, II, 32.

²¹ İbn Sa'd, I, 119. Maddi imkan bakımından daha sonraki dönemlerde daha sıkıntılı günlerle karşılaşan Ebû Tâlib, hacıların su ihtiyaçlarının temini görev ve yetkisini (sikâye) borçlu bulunduğu kardeşi Abbas b. Abdulmuttalib'e devretmek zorunda kalmıştır. Bkz., Yahya b. Câbir el-Belâzürî, Ensâbu'l-Eşraf, thk., Süheyl Zekkâr-Riyad Ziriklî, Beyrut 1996, II, 64; Ebû'l-Fidâ İbn Kesir, el-Bidâye ve'n-Nihâye, Beyrut 1974, II, 247.

²² İbn Hişam, I, 193-195; İbn Sa'd, I, 119, VIII, 222; Süheylî, II, 183-184; İbnü'l-Esir, II, 37

²³ Halebî, I, 113; Mehdi Razzakahullahu Ahmed, s.110.

Abdulluttalib'in Hz.Muhammed'e bakması güç bir işti.

Hız.Peygamber, çocukluk dönemi hariç, kendi geçimini kendisi temin etmeye çalışmış ve himayesi altına girdiği amcasına yük olmamaya gayret sarf etmiştir.²⁴ Kaynakların verdiği bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla Hz.Peygamber, içerisinde yaşadığı Ebû Tâlib ailesinin bütçesine katkı sağlama hususunda kendi ifadesine göre diğer peygamberler gibi çobanlık yapmış²⁵, ücret karşılığı Mekkelilerin koyunlarını otlatmıştır.²⁶

Hız.Muhammed'in çobanlık yaptığını ifade ettiği hadis-i şeriflerden birisinde²⁷ yer alan "karârît" ifadesinden hareketle bazıları onun Mekkelilerin koyunlarını veya develerini "karârît" denilen mevkiye yaydığını söylemişlerse²⁸ de daha ziyade tercih olunan görüşe göre Mekke'de böyle bir mevki yoktur, bu sebeple de söz konusu ifade kırat'ın çoğuludur. Dolayısıyla Hız.Muhammed Mekkelilerin sürülerini ücret mukabili otlatmıştır ki esasen bunda yadırganacak bir durum da yoktur.²⁹ Hız.Muhammed'in akrabalarının dışındaki Mekkelilerin sürülerini ücretsiz otlatması için bir neden de bulunmamaktadır. Bununla birlikte o, ücretli olarak yaptığı çobanlığın dışında, ailenin koyunlarını da otlatarak içerisinde yaşadığı ailenin yükünü hafifletmeye çalışmıştır.

B- HIZ.MUHAMMED (SAV)'İN TİCARÎ HAYATA ATILMASINDAN SONRAKİ GEÇİM DURUMU

Hız.Muhammed, kendisinin de dahil olduğu ailenin bütçesine katkı sağlamak açısından sadece çobanlık yapmakla kalmamış, amcaları tarafından oluşturulan kervanlara da iştirak etmiştir. Bu cümleden olmak üzere onun, amcalarından Ebû Tâlib ve Zübeyr'in bir kısım ticarî faaliyetleri içerisinde yer aldığı, onların ticaret kervanlarıyla Suriye ve Yemen bölgelerine gittiği ifade edilmektedir. Kaynaklarda fazla ayrıntıya girilmeden verilen bilgilere göre Hız.Muhammed, amcası Ebû Tâlib'le birlikte ilk ticaret kafilesine iştirak ettiğinde daha 9 veya 12 yaşlarında idi.³⁰

²⁴ Nitekim Hız.Peygamber'in bu tavrının daha sonraki dönemde de devam ettiği ve bu doğrultuda pek çok sözlerinin olduğu hadis kaynaklarında zikredilmektedir. Bkz.İbn Mâce, Ticârât, 12.

²⁵ Buhârî, İcâre 2, Enbiya 29, Et'ime 50; Müslim, Eşribe 163; İbn Mâce, Ticârât 5; İbn Hişam, I, 178; İbn Sa'd, I, 125-126; Halebî, I, 125.

²⁶ İbn Sa'd, I, 125; Halebî, I, 125-126. İbn Mâce tarafından nakledilen bir Hadise göre Hız.Muhammed, her koyun için bir kırat ücret mukabilinde bu işi yapmıştır. Bkz., İbn Mâce, Ticârât 5.

²⁷ Bu hadis için bkz., İbn Mâce, Ticârât 5; Buhârî, İcâre 2.

²⁸ Böylesi bir iddiayı dile getirenler hakkında bkz., Halebî, I, 126; Mevdüdü, II, 245, 1 nd.; Algül, I, 153, 1 nd.

²⁹ Süheylî, II, 183-184; Halebî, I, 126; Mevdüdü, II, 245, 1 nd.; Algül, I, 153, 1 nd. Krat (ç. karârît), hacim, uzunluk ve para birimi olarak kullanılmaktadır. Para birimi olarak Mekkelilere göre dinarın 1/24'üne, Iraklılara göre ise dinarın 1/20'sine tekabül etmektedir. Bkz., Muhyiddin el-Firuzâbâdî, Kâmusu'l-Muhîd, Beyrut 1406/1986, s.620; el-Müncid fi'l-Lüga ve'l-A'lâm, Beyrut trz., s.620.

³⁰ İbn Hişam, I, 194-196; İbn Sa'd, I, 120-124. Bu sırada Hız.Peygamberin kaç yaşında olduğu hususunda kaynaklar özellikle iki farklı rakam üzerinde durmaktadırlar. Bazı kaynaklarda dokuz yaşında olduğuna dikkat çekilirken (bkz., İbn Habîb, s.9; Taberî, II, 32; Süheylî, II, 221; Hamidullah, I, 47), bazı kaynaklarda ise on iki yaşında olduğu ve bunun daha doğru olduğu

Hız.Peygamber'in 9 veya 12 yaşlarında gerçekleştirdiği ticarî seyahatten sonraki 10 yıllık dönemi hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamakla birlikte bu dönemde de onun boş durmadığı, en azından Ebû Tâlib tarafından ticareti yapılan malların Mekke'de satılması konusunda amcasına yardımcı olduğu söylenebilir.³¹

Mekke vadisinin sudan mahrum bulunması sonucu burada ziraat yapılamıyordu.³² Tarihçiler, Hız.Peygamber'in ailesi içinde bir imalat yahut sanat dalıyla uğraşan meslek sahipleri hakkında malumat vermemektedirler. Bunun dışında geriye sadece ticarî konular kalıyordu.

Mekke ticareti kervanlarla gerçekleştiriliyordu. Hamidullah'ın da belirttiği gibi "bu konuda tarihçiler yüzde yüze kadar varan bir ticarî kârdan bahsederlerse de bu mesleğin icrasında küçük sermaye bir değer taşımamaktaydı. Bundan ayrı bir takım tehlikeler de mevzubahistir: Yol kesen eşkıyanın yağmacılık tehlikesi bir yana, uzun süren seyahatler esnasında yük develeri, bazen yarı yolda ölebiliyorlardı. Kervanda çalışan işçilere ve hayvanlara ait masraflar, yurttakine nispetle daha da yüksek meblağlara varıyordu. Aynı zamanda muhafız kıtaları, gümrükler ve daha bir çok görünmez masraflar için nakdî ödemeler yapmak icap ediyordu."³³

Yukarıdaki sebeplerle müstakil olarak ticarî kervan tertip etmek, büyük bir sermayeyi gerektiriyordu. Kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla Hız.Peygamber'in gençlik yıllarında bu nitelikte bir sermayesi yoktu. Bu noktada kader-i ilahinin imdadına yetiştiği görülmektedir.

Daha önce de ifade olunduğu üzere Hız.Muhammed, çoluk çocuğu fazla olan amcasına yardım etmek için küçüklüğünden beri hem kendilerinin, hem de Mekkelilerin koyunlarını gütmüş, bu arada başka işler de yapmıştır. Ama özellikle 20-25 yaşlarına gelen bir genç olarak koyun gütmesi ve benzeri işler onun için yeterli olamazdı. Zira bundan böyle evinde kaldığı amcasına maddî destekte bulunmasından başka kendi hayatını düzenlemesi, ev bark sahibi olması için daha güvenli ve düzenli bir rızık elde etmesi gerekmektedir. Böylesi bir gelir ise dönemin Mekke'si şartlarında daha ziyade ticaretle elde edilebilirdi. İmadüddin Halil'in de belirttiği³⁴ gibi Ebû Tâlib de bu şekilde düşünmüş olmalıdır ki, bu maksatla yeğeni Hız.Muhammed (sav)'e belki çok kâr eder diye Hız.Hatice'nin ticaretine katılıp hissedar olmasını teklif ve teşvik etmiştir.

→ →

belirtilmiştir. (bkz., İbn Sa'd, I, 121; Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasan ed-Diyarbakrî, Tarihu'l-Hamîs fî Ahvâli Enfesi Nefîs, Beyrut 1283, I, 257) Hız.Peygamber'in ilk ticarî seyahati hakkında bilgi veren ve ilk siyer kaynaklarından olan İbn İshak ve İbn Hişam'ın Peygamberimizin bu esnada kaç yaşlarında olduğuna dair bilgi vermemesi ise dikkat çekici niteliktedir. Gerek İbn İshak gerekse onu kaynak olarak kullanan İbn Hişam peygamberimizin yaşıyla ilgili olarak bir rakam vermek yerine sadece "ğulâm= genç" tabirini kullanmışlardır. Krş. bkz., İbn İshak, s.73-75; İbn Hişam, I, 194-197. Bu konuda geniş bir değerlendirme için bkz., Ahmet Turan Yüksel, "Bir Tacir Olarak Hız.Peygamber", Diyanet İlmî Dergi Peygamberimiz Hız.Muhammed-Özel Sayı-Ankara 2000, 138, 5. nd.

³¹ Hamidullah, I, 48. Hamidullah ayrıca Ebû Tâlib'in Mekke'de bir ticarethaneye sahip olduğundan bahsetmektedir. Bkz., İslâm Peygamberi, I, 48.

³² Mekke'nin bu durumu bir Kur'ân ayeti ile de belirtilmektedir. Bkz., İbrahim 14/37.

³³ Hamidullah, I, 56.

³⁴ İmadüddin Halil, Muhammed Aleyhisselam, çev., İsmail Hakkı Sezer, Konya 2003, s.46.

Hz.Peygamber, yetişme çağında gerçekleştirdiği ticarî faaliyetlerinde gayet başarılı olmuş olmalı ki güvenli bulunduğu kişilerle ortak ticaret yapan Hatice bnt. Huveylid'in dikkatini çekmiştir.

Ticaretle meşgul olan Hatice bnt. Huveylid, zenginlik, güzellik ve asaletiyle tanınıyordu. Dul bir hanımdı. İki defa evlenmiş, her iki evliliğinden de birer tane çocuğu olmuştu. Henüz pek genç olmasına rağmen yapılan evlilik tekliflerini mütemadiyen geri çeviriyordu. Mudârebe (sermaye birinden emek diğerinden olmak üzere kurulan ortaklık) usulüyle ticaretten anlayan kişilerle anlaşarak ticaretini sürdürüyordu.³⁵ Dahlan'ın belirttiğine göre Hz.Hatice kervanının sevk ve idaresine memur ettiği şahsa hem belirli bir ücret hem de kârdan belli oranda hisse veriyordu.³⁶

Tanıdıklarının tavsiyesi üzerine, çevresinde üstün ahlak sahibi ve güvenilir bir genç olarak bilinen Hz.Muhammed ile ortaklık antlaşması yaptı.

Bahsi geçen ortaklığın kimin teşebbüsüyle gerçekleştiği hususunda kaynaklarda değişik bilgiler bulunmakla birlikte³⁷ bizim çalışmamızın maksadı bakımından zikredilmesi gereken husus şudur ki Hz.Peygamber, Hz.Hatice tarafından sermayesi verilerek hazırlanan ticaret kervanlarına iştirak etmiş ve gayette büyük kârlarla geri dönmüştür.³⁸

Hz.Peygamber'in Hz.Hatice ile sürdürdüğü ortaklık süresince birkaç kervan tertip ettiği görülmektedir.³⁹ Söz konusu kervanlar neticesinde Hz.Peygamber'e

³⁵ İbn İshak, s.81; İbn Hişam, I, 203; İbn Sa'd, I, 131; Taberî, II, 34-35. Ayrıca bkz., Hamidullah, I, 57; M. Yaşar Kandemir, "Hatice", DİA, İstanbul 1997, XVI, 465.

³⁶ Ahmed Zeyni Dahlan, es-Sîretü'n-Nebeviyyeti ve'l-Âsârü'l-Muhammediyye, (Halebî'nin es-Sîretü'l-Halebiyye isimli eserinin kenarında), Beyrut trz., I, 104.

³⁷ İbn Sa'd'ın el-Vâkidi'ye dayanarak naklettiği rivayete göre Hz.Peygamber'in 25 yaşlarında olduğu bir dönemde, amcası Ebû Tâlib Peygamberimize, geçim şartlarının ağırlaştığından, kendisinin de çalışmayacak derecede yaşlandığından yakınmış; Hatice bnt. Huveylid'in tertip ettiği kervanlarda şayet isterse ücret mukabilinde görev alabileceğini telkin etmiştir. Bu konuşmanın hemen sonrasında Hatice'nin yanına giden Ebû Tâlib, bu konuda Hatice ile bizzat görüşerek yeğeninin diğer görevlilerin aldığı iki mislini almak şartıyla kervana iştirak edebileceğini söylemiş, Hatice de bu teklife razı olmuştur. Bu konuda bkz., İbn Sa'd, I, 129. Hamidullah'ın da aynı kanaatte olduğu anlaşılıyor. Bkz., İslâm Peygamberi, I, 57-58. Diğer taraftan mudârebe yöntemiyle ticaret yapan Hz.Hatice, Hz.Muhammed'in dürüstlüğü, güvenilirliği ve ticarî tecrübelerinden diğer Mekkeliler gibi haberdar olduktan sonra bizzat haber göndererek ondan kervanının başına geçmesini isteyerek diğerlerine verdiği ücretin iki mislini (görevlendirdiği diğer şahıslara sefer başına iki genç deve ücret mukabil verirken ona dört genç deve vermeyi kabul etmişti) vereceğini de vaad etmiştir. Geniş bilgi için bkz., İbn İshak, s.81; İbn Hişam, I, 203; Taberî, II, 35; İbnü'l-Esir, II, 39; Halebî, I, 132-133; Watt, s.45. Kandemir'e göre ise Hatice bnt. Huveylid, yakınlarının tavsiyesiyle böyle bir ortaklığı gerçekleştirmiştir. Bkz., "Hatice", DİA, XVI, 465.

³⁸ İbn İshak, 81-82; İbn Hişam, I, 2012-203; İbn Sa'd, I, 129-131; Taberî, II, 34-35. Ayrıca bkz., Hamidullah, I, 56-59.

³⁹ Bu konuda geniş bilgi için bkz., Hamidullah, I, 57; Celal Yeniçeri, "Peygamber Ailesinin Gelirleri ve Geçimi", Bütün Yönleriyle Asr- ı Saadet'te İslâm, ed. Vecdi Akyüz, İstanbul 1994, I, 320, Yüksel, s. 141. Halebî'ye göre Hz.Muhammed, Hz.Hatice namına beş sefere katılmıştır. Beş seferin dördü Yemen bölgesine müteveccihen, birisi ise Suriye'ye yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Yemen'e sevk edilen kervan Suriye'ye nazaran daha kısa zamanda ticareti sonlandırıyor ve kısa sürede dönüyordu. Herhalde bu sebeple Suriye'ye gönderilen kervandan daha az kârla dönüyordu. Öyle anlaşılıyor ki Hz.Muhammed, Yemen civarına gönderilen ve daha az sermayeyi gerektiren ticarî teşebbüslerde denendikten sonra Hz.Hatice tarafından daha kapsamlı Suriye kervanının başına getirilmiştir. Bkz., Halebî, I, 136.

olan güveni daha da artan Hz.Hatice, nihayet onu Suriye'ye müteveccihen gönderilecek müstakil ve büyük sermayeyle oluşturulan bir kervanın idaresine geçirmiştir.⁴⁰

Söz konusu ticarî seferin sonunda Hz.Hatice'nin daha önceden gönderdiği kervanlardan daha fazla kâr elde ettiği ve sefer dönüşünde Hz.Peygamber ile Hz.Hatice'nin evliliğinin gerçekleştiği de kaynaklarda ortak olarak zikredilen bir husustur.⁴¹

Yukarıda zikredilen bilgilerden de anlaşıldığı kadarıyla Hz.Peygamber, gerek yetişme çağında gerekse gençlik döneminde boş durmamış; amcası Ebû Tâlib'e yük olmamaya gayret göstermiş ve bu uğurda dönemin Mekke'sinde geçerli iş kolu olan ticaretle meşgul olmuştur.

Ebeveysiz olarak büyüyen ve maddî imkanları bakımından hiçte zengin sayılamayacak bir durumda olan amcasının yanında evlenene kadar kalan Hz.Muhammed'in evlilik esnasında hanımı Hz.Hatice'ye verdiği mehir, diğer hediyeler ve düğün esnasında davetlilere ikram ettiği yiyecekler⁴² göz önünde bulundurulursa onun ticareti esnasında en azından kendi düğününü kimsenin katkısına ihtiyaç duymadan yapabilecek seviyede para kazandığı neticesine varılabilir.

Evlilik akabinde⁴³ hanımı Hz.Hatice'nin evine taşınan Hz.Peygamberin⁴⁴, eşi Hz.Hatice ile olan ortaklığının ne kadar daha devam ettiği hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Ancak evliliğinden 15 sene geçtikten sonra 40 yaşlarında iken peygamberlikle görevlendirildiği anın dehşetiyle evine döndüğünde hanımı Hz.Hatice onu teskin etmek için şunları ifade etmiştir:

"Hiç korkma! Allah Teala seni asla mahcup etmez. Zira sen, akrabalarına yardım eder, kimsesizlerin geçimini üstlenir, fakiri gözetir, misafire de ikram edersin..."⁴⁵

Bu ifadeler Hz.Muhammed'in doğrudan veya bir ortağı vasıtasıyla kendi ailesine yetmesinin ötesinde akrabalarına, kimsesizlere ve fakirlere yardımda bulunacak ve misafirlerini ağırlayacak kadar bir gelir temin ettiğini göstermektedir.⁴⁶ O zamanlar çoluk çocuğa da karıştığı ve Hz.Hatice'den süt emme

⁴⁰ İbn İshak, s.81; İbn Hişam, I, 203; İbn Sa'd, I, 129; Taberî, II, 35. Sarçam'a göre ikisi de Mekke'de olduğu için Hz.Hatice ile Hz.Muhammed birbirlerini tanıyorlardı, ancak söz konusu ticarî kervan onların daha da yakından tanışmalarına vesile olmuştur. Bkz., Sarçam, Hz.Muhammed ve Evrensel Mesajı, s.68.

⁴¹ Geniş bilgi için bkz., İbn İshak, s.81-82; İbn Hişam, I, 203-205; İbn Sa'd, I, 129-133; Taberî, II, 35. Diğer taraftan bu evlilik, Suriye'ye müteveccihen gönderilen ve büyük kârlarla dönen kervan olayından iki ay yirmi beş gün sonra gerçekleştirilmiştir. Bkz., Dahlan, I, 106; Mevdûdî, II, 259.

⁴² İbn Hişam'a göre (I, 206) mehir olarak 20 dişî deve verilmiştir. İbn Habib'e göre ise (Muhabber, s. 79) 480 veya 500 dirhem gümüş verilmiştir. Verilen mehirle ilgili farklı rakamlar hakkında bkz., Halebî, I, 204-205; Ahmed Zeyni Dahlan, I, 204. Hamidullah, düğün sonrası iki devenin kesilerek misafirlere ikram etmesinden hareketle düğüne yaklaşık olarak 200 kişinin katıldığını söylemektedir. İslâm Peygamberi, I, 64.

⁴³ İbn Sa'd'a göre nikahtan birkaç gün sonra amcasının evinden ayrılmıştır. Bkz., Tabakât, I, 134.

⁴⁴ Hamidullah, I, 64.

⁴⁵ İbn İshak, s. 122; Buhârî, Bed'ül-Vahy 1, Tefsir 96; Müslim, İman, 252; İbn Sa'd, I, 195.

⁴⁶ Kaynaklardan bazılarında yer alan bir rivayete göre Hz.Muhammed, memleketindeki kıtlık

çağındaiken ölen Kasım dahil 6 çocuğu olduğu düşünülürse, ev ihtiyacının bile küçümsemeyecek miktarda bir gelir gerektirdiği kolayca anlaşılır.⁴⁷ Eğer işletilmiyorsa, hanımının serveti de Mekke gibi bir yerde uzun seneler yetecek bir durumda olamazdı.⁴⁸

Hz.Peygamber'in evlendikten sonra hanımı Hz.Hatice'nin parasını kullanmadığı, ancak ailesinin geçimini sağlamak üzere yeteri miktarda para kazandığı anlaşılmaktadır. Hz.Peygamber'in kendi hesabına ticaret yaparken, Hz.Hatice'nin işlerini de takip etmesi mümkün görünmektedir.⁴⁹ Bununla birlikte Hz.Muhammed'in evlilik sonrası hanımının mallarıyla ilgilenmesi onun, karısının mallarında tek yetkili kişi olduğu şeklinde anlaşılmalıdır. Zira Hz.Muhammed evlilik sonrası mal ortaklığı şeklinde mütalaa edilebilecek bir şekilde eşinin ticarî işlerini üstlenmiş olmakla birlikte, elde edilen gelirlerin tasarrufu hakkında zaman zaman zevcesinin görüşlerine de müracaat etmiştir. Nitekim daha önce de hakkında bilgi verildiği üzere Hz.Muhammed, süt annesinin çektikleri sıkıntıları, yaşadıkları kılığı söylemesi üzerine o, Hz.Hatice ile bu hususta görüşmede bulunmuş ve muhtemelen onun da onayı üzerine süt annesine belirli bir yardım⁵⁰ yapmıştır.

Yukarıdaki mülahazalarla evlilikten sonra Hz.Peygamber'in Yemen, Necd ve Necrân'a sefer yaptığı, hac mevsiminde Ukâz ve Zülmecâz panayırlarına iştirak ettiği; diğer zamanlarda ise Mekke'de toptancılık yaptığı ifade edilmektedir. Bu tür faaliyetlerinin de otuz yaşlarının ortalarına kadar devam ettiği, bu yaştan itibaren ise, daha çok tefekkür ve inzivaya zaman ayırdığı da bu konuda üzerinde durulan bir husustur.⁵¹

Kaynaklarda Hz.Peygamberin risâlet öncesi hayatında ve muhtemelen kendi başına ticarî teşebbüslerde bulunabildiği otuzlu yaşlardayken Sâib b. Ebî Sâib (Kays b. es-Sâib)'le ortaklık kurduğu ve bu iki ortağın birbirleriyle uyumlu bir şekilde ticarî faaliyetlerde bulduklarını, sonuçta ise aradan yıllar geçmesine (Mekke'nin fethi esnasında) rağmen ortakların birbirlerinden memnuniyetlerini dile getirdiklerine dair bilgiler bulunmaktadır.⁵² Öyle anlaşılıyor ki Hz.Muhammed, sadece zevcesi Hz.Hatice'nin ortağı veya onun işlerini üstlenen bir kişi değildi; o, aynı zamanda başkalarıyla da ticarî ortaklıklar kurarak

→ →

sebebiyle hayvanlarının telef olduğunu söyleyerek dert yanan süt annesi Hz.Hâlime'ye karısı Hz.Hatice ile görüşerek -ve belki de onun da onayını alarak- 40 koyun ve erzak yüklü bir binit devesi vermiştir. Bkz., İbn Sa'd, I, 113-114; Süheyli, I, 111; Hamidullah, I, 65.

⁴⁷ Hz.Muhammed, kendi çocukları dışında amcası Ebû Talib'in oğlu Hz.Ali'yi de 36 yaşlarında iken (Hz.Ali henüz 5-6 yaşlarında idi) evine almış ve onun da bakımını üstlenmiştir. Bkz., İbn Hişam, I, 264; Hamidullah, I, 66.

⁴⁸ Yeniçeri, I, 320-321. Watt'a göre Hz.Muhammed'in kızlarını Mekke'nin ileri gelen oğullarıyla evlendirmesi onun kabileler arasında ümit verici gençlerden birisi olduğu anlamına gelmektedir. Bkz., Hz.Muhammed Mekke'de, s.46.

⁴⁹ Hamidullah, I, 66. Hamidullah'a göre "Mekkeliler arasındaki örfe göre kadının mal varlığı, nikahtan sonra asla kocanın malları haline gelmez, zevcenin sahip olduğu mallar kadının mülkiyetinde kalmaya devam ederdi." İslâm Peygamberi, I, 66.

⁵⁰ İbn Sa'd, I, 113-114.

⁵¹ Yüksel, s.142.

⁵² Ebû Davud, Edeb 17; İbn Mâce, Ticârât 63; İbn Hanbel, III, 425; Halebi, I, 136-137. Ayrıca bkz., Mevdüdi, II, 264; Algül, I, 167.

geçimini temin etmeye çalışıyordu. Ayrıca ticarî faaliyetlerdeki titizliği ve sözüne sadakati onun ticaret piyasasında güvenilen bir şahıs olmasına vesile oluyordu. Nitekim Hz.Muhammed (sav), alış-verişte bulunduğu Abdullah b. Ebi'l-Hamsâ'ya borcunu ödemek üzere randevulaşmış, Abdullah'ın randevuyu unutup gelmemesine rağmen randevu mahallinde iki gün onu beklemiştir.⁵³

Yukarıda verilen bilgilerden de anlaşılacağı kadarıyla Hz.Peygamber, kendisine peygamberlik verilmeden önceki dönemde de kendisini ve ailesinin yaşantısını kimseye muhtaç olmadan sürdürebilmesi için gerekli çabayı göstermiş ve bunu başarmıştır. Onun para biriktirmek veya zengin olmak gibi bir hevesinin olmadığı da anlaşılmaktadır.

Maddî imkanlar ve yaşam kalitesi bakımından peygamberliğin Hz.Muhammed'in hayatında herhangi bir değişikliğe yol açmadığı ifade edilmelidir. Zira o, yine eskisi gibi çarşı pazarda rızkını kazanmak için çalışıyor, halkın arasına karışıyor ve ailesinin geçimiyle ilgileniyordu.⁵⁴

Burada şunu kaydetmek yerinde olacaktır ki, peygamberlik vazifesi Rasûlullah ailesinin gelirini büyük ölçüde azaltmış ve hatta bir süre tamamen kesintiye bile uğratmıştır. Kaynaklar onun, ailesini, hicrî 3. ve 4. yıllara kadar ne ile geçindirdiği hususunda bir bilgi vermezler. O ve ailesi bu tarihlere kadar büyük sıkıntılara düşmüşlerdir ki aynı sıkıntıları ilk müslümanlar da aynı ölçüde çekmişlerdir; şu kadar var ki onların böylesine büyük bir sorumlulukları yoktur. Bir yandan ilahi vazifeyi yerine getirme mecburiyeti, öte yandan tabiatından kaynaklanan beşerî istekler, aile mesuliyeti ve ayrıca toplumun sert ve vahşi tepkisi, bütün bunlar ona, ancak bir peygamberin dayanabileceği külfetler getiriyordu.⁵⁵

Rasûlullah'ın nübüvvetinin Mekke döneminde mal varlığında artıştan ziyade azalmalar olduğu hatta kimi zaman bu mal varlığının tamamen tükendiği söylenebilir. Özellikle bi'setin yedinci yılında Mekke müşrikleri tarafından uygulanan ambargo esnasında diğer müslümanlar gibi Peygamberimiz ve ailesinin de çok sıkıntılara düştükleri, hatta günlerce aç kaldıkları kaynaklarımızda nakledilmektedir.⁵⁶

SONUÇ

Hz.Muhammed henüz dünyaya gelmeden babasını, altı yaşındayken de annesini kaybetmiş fakir bir ailenin çocuğu olarak çocukluk dönemini geçirmiştir. Annesinin vefatından sonra bakımını üstlenen dedesi ve amcası da toplumda sevilip sayılmalarına karşın maddî olarak zengin denilebilecek durumda değillerdi. Hatta onların fakir oldukları da söylenebilir. Hz.Muhammed iş görebilecek kadar büyüyüp geliştikten sonra kendisine kucak açan ve öz anne-baba şefkatine benzer şekilde muamelede bulunan amcasının geçimine katkı sağlamak için

⁵³ İbn Sa'd, VII, 59; Halebi, I, 137. Ayrıca bkz., Mevdüdi, II, 264; Algül, I, 167

⁵⁴ Mekkeli müşriklerin Peygamber'in maddî imkanlar bakımından zenginleşmemesini yadırgamaları da bu noktada hatırdan tutulmalıdır. Krş. bkz., Furkan 25/7-8, 20.

⁵⁵ Yeniçeri, I, 322.

⁵⁶ İbn Hişam, I, 397-400; İbn Sa'd, I, 208-210; Taberi, II, 74-76.

harekete geçmiştir. Başlangıçta tecrübesi ve sermayesi olmadığı için ticarî seferlere iştirak yerine çobanlık veya amcasına diğer işlerde yardım etmeye çalışmıştır. Ticarete tecrübe elde ettikten sonra Hz.Hatice ile gerçekleştirdiği evlilik neticesinde gerekli sermaye birikimini de elde eden Hz.Muhammed, kendi geçimini kendi sağlayabilecek bir maddî güce ulaşmıştır. Ticarî gayretleri semerelerini vermiş, Hz.Muhammed sadece kendi geçimini sağlamakla kalmamış, akrabalarına ve diğer ihtiyaç sahiplerine de zaman zaman maddî yardımlarda bulunmuştur. Onun ticarî işlerinde de dürüst olduğu pek çok kimse tarafından ifade edilmiştir. Rivayetlerden hareketle Hz.Muhammed'in ticarî faaliyetlerinin onu zenginler sınıfına sokacak büyüklükten uzak olduğunu da söyleyebiliriz. Bununla birlikte o, zengin sayılmamakla birlikte en azından kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu ailesinin geçimini bizzat gerçekleştirebilmiştir.